

Mens en Wereld

3e jaargang, nummer 6 . 16 Juli 1948

MAANDBLAD VOOR BUITENKERKELIJKE . UITGAVE VAN HET HUMANISTISCH VERBOND

Over een internationaal jeugdcongres

Mag ik beginnen met een heel onnozele indruk weer te geven? Duitse mensen gelijken toch eigenlijk heel veel op Hollandse, Franse, Engelse en Amerikaanse mensen, dat wil zeggen, ze kenmerken zich toch nog altijd meer door hun mens-zijn dan door hun Duits-zijn. Ik geef toe dat je voor het verkrijgen van deze wijsheid geen reis van tien dagen door Duitsland hoeft te maken, maar toch is deze indruk nog niet zó onnozel. Men generaliseert op dit gebied zo graag! De Hollander is nuchter, de Engelsman flegmatiek, de Fransman emotioneel, de Duitser... ja wat is de Duitser eigenlijk? Ik heb in deze tien dagen kennis gemaakt met Duitsers die emotioneel waren, met anderen die heel nuchter waren, daarnaast heb ik zeer vrijmoedige, maar ook zeer bescheiden Duitsers ontmoet. Verder waren er op het congres katholieke, protestantse, humanistische, socialistische en vele andere Duitsers. Wat moet je dan antwoorden als bij je terugkomst je kennissen de vraag stellen: En, hoe waren die Duitsers nou?

Ik geloof dat de meeste problemen iets van een zeekasteel hebben, wat je er op een grote afstand van ziet is met een paar lijnen weer te geven, maar als je dichtbij komt, zie je een veelheid van lijnen en vlakken; en wandel je in het inwendige van zo'n zeekasteel rond dan moet je oppassen om de weg niet kwijt te raken. Zo is het ook met het Duitse probleem. Met algemeenheden als: Alle Duitsers zijn brutaal en slaafs, ze hebben allemaal schuld, ze hebben nog niets geleerd, komen we geen stap verder. Het gaat erom dat men het probleem Duitsland analyseert, het ziet in zijn vele facetten en daardoor de mogelijkheden opent tot oplossing. Twee dingen moeten daarbij worden voorop gesteld: ten eerste dat men zeer goed wete dat een groot deel van dit volk in een haast wanhopige materiële positie verkeert. De steden zijn voor een belangrijk deel verwoest, de voeding is onvoldoende, de kleding raakt versleten. Schoolgebouwen zijn er veel te weinig, zodat men nu reeds drie jaren een systeem toepast, waarin iedere klas enkele uren per dag les heeft. Schriften, potloden, pennen zijn er bijna niet, boeken ontbreken soms geheel. Wilt u één cijfer dat de ellende volkomen duidelijk weergeeft: ten Westen van de Russische zône zwerven nog twee miljoen minderjarigen rond, zonder ouders, zonder tehuis, die benden vormen die van zwarte handel, diefstal en soms roofmoord leven. Bovendien is er één groot verschil met onze hongerwinter: Toen wisten we dat het einde nabij was, vele Duitsers zien geen einde van de ellende. Men wete goed dat ieder geestelijke wederopbouw tot mislukking gedoemd is zolang men deze materiële nood laat voortbestaan.

Ten tweede wete men dat dit volk vriendschap nodig heeft. Vriendschap ondanks alles! Een groot deel van deze mensen gaat geestelijk kapot en zal als gevolg daarvan ook in de toekomst tot ieder uiterste in staat zijn. Vriendschap gevoelen voor een volk lijkt me over 't algemeen een lastige zaak, vriendschap gevoelen, thans, voor het Duitse volk lijkt me voor de Nederlanders bijna onmogelijk. Men houde daarom op met een oppervlakkig generaliseren, dat alle Duitsers over één kam scheert. Zelfs als men een algemene schuld wil aan-nemen, heeft iedere Duitser het recht beoordeeld te worden, en zeker waar we een mogelijkheid tot vriendschap willen voorop stellen, naar zijn persoonlijke daden. Ik heb een aantal

Duitsers ontmoet die de twaalf beste jaren van hun leven gesleten hebben in een concentratiekamp en die desondanks nu met grote moed en volharding werken aan de geestelijke en materiële opbouw van hun volk. Deze mensen verdienen onze vriendschap.

En dan de Duitse Jeugd! In het grote tentenkamp op de Messelgelände te München waren ongeveer 1000 Duitse jongeren uit allerlei jeugdorganisaties. Wij hebben vele uren, soms halve nachten met hen gepraat en zijn daarbij warempel niet tot de conclusie gekomen dat deze jonge mensen geen fouten hebben. Integendeel! Het behoort echter tot de pedagogische en ook juridische wijsheid dat men bij de fouten die iemand maakt rekening houdt met de omstandigheden. Deze jonge Duitsers zijn sinds hun 4de of 5de jaar op school, in de verplichte Hitlerjugend, en in vele andere organisaties nationaal-socialistisch opgevoed. Wat betekent schuld in het licht van deze omstandigheid? Wat kan hier vooral schuld-bewustzijn betekenen? Met dit laatste woord geloof ik de kern van de zaak te raken. Wat naar mijn ervaring velen, zeker niet alle, Duitse jongeren missen is het bewustzijn van de eigen geestelijke nood. Daartoe zou ook moeten worden voldaan aan twee voorwaarden, die in de nat. soc. opvoeding niet eens gesteld zijn: Een scherpe zelfcritiek en kennis van andere mogelijkheden, die b.v. in het buitenland verwezenlijkt zijn.

Hiermede zijn tevens de mogelijkheden genoemd tot vriendschap tussen de Duitse jeugd en ons. Allereerst moeten zij ons leren kennen, ons, de Hollandse jeugd, de Engelse jeugd, de Franse jeugd, de West-Europese jeugd om daardoor niet in de abstractie, maar in de mens de waarde van b.v. de democratie opnieuw te beseffen. Wij moeten ons open stellen voor deze jeugd en het is daarom zo goed dat in de Hollandse delegatie, ruim 60 man sterk, heel sterk het verlangen leefde om het opgevatte contact uit te buiten door conferenties en kampen in Duitsland en in Nederland. Haar volle waarde krijgt deze nadere kennismaking eerst als wij daarin de moed zullen hebben ons eerlijk te geven. Dan zal de noodzakelijke vriendschap groeien en in de sfeer die dan ontstaat, zal het voor de jongeren onder hen mogelijk zijn te komen tot het bewustzijn van wat er haperde en voor een groot deel nog hapert in de Duitse gedachtenwereld.

Het spijt me voor mijn lezers die een verslag van mijn Duitse reis verwacht hadden dat dit artikel niet geworden is een reisbeschrijving of althans een beschrijving van de vele gebeurtenissen die in het internationale tentenkamp te München plaats vonden. Maar ook, wat hebben de lezers er aan als ik vertel dat de Beieren jolig dansen, dat Vercors vrij bitter sprak, Jules Romains daarentegen mild, ik heb getracht enkele gedachten uit te spreken die deze tien dagen in ons midden hebben gestaan en waarop, ook in Nederland, nog heel wat zal moeten worden doorgedacht, willen wij onze eigen taak te midden van de vele problemen zien.

Eén ding is toch nog vermeldenswaard, het is mogelijk gebleken met een aantal humanistisch denkende Duitsers in contact te treden. Ik hoop dat dit contact binnen niet al te lange tijd zal kunnen leiden tot een conferentie tussen Duitse en Nederlandse humanisten.

H. LIPS.

Bedenkelijke uitspraak van de volksvertegenwoordiging

Het Vijfmogendhedenverdrag: België, Frankrijk, Groot-Brittannië, Luxemburg en Nederland slaan de handen ineen, economisch, militair en cultureel. Het verdrag moet, om voor Nederland van kracht te worden, door de Staten-Generaal worden goedgekeurd. Nu willen wij niet schrijven over het verdrag zelf maar wel over een bepaald punt uit het parlementaire debat.

In de Tweede Kamer al was van de zijde der confessionele partijen opgemerkt dat de préambule van het verdrag, de algemene inleidende woorden, niet deugde, althans dat er iets aan ontbrak. In deze préambule lezen wij over het vertrouwen in de fundamentele rechten van de mens, in de waardigheid en de betekenis van de menselijke persoonlijkheid en andere beginselen als ook vastgelegd in het Handvest der Verenigde Naties. Voorts over versterking en handhaving van de democratische beginselen, de persoonlijke en staatsburgerlijke vrijheid, de constitutionele tradities en de eerbied voor de wet, welke het gemeenschappelijk erfdeel vormen van de verdragsluitende staten.

Daar ontbrak nog iets aan, vonden de rooms-katholieken en ook de prot-christelijke volksvertegenwoordigers. Er had iets in moeten staan over christelijke beginselen en Gods naam had genoemd moeten zijn.

Aan de linkerzijde zweeg men hierover. En van regeringszijde werd aangevoerd, dat het geen gebruik meer is in de préambule van een verdrag iets dergelijks op te nemen.

Dit laatste is een feit, waar men rekening mee heeft te houden, dunkt ons. Het is een feit immers, dat niet zo maar aan een zekere slordigheid is toe te schrijven, doch dat als diepere grond heeft het beginsel van scheiding van kerk en staat. Een staat als zodanig, wil dit beginsel zeggen, heeft niet een bepaalde religie, erkent niet een bepaald geloof als de waarheid.

In de Eerste Kamer werd het geval nog eens ter sprake gebracht. Het is verleidelijk iets persoonlijks te zeggen over 'de vurigste woordvoerder over deze kwestie, de katholiek mr. Schneider, die zich soms meer op de planken dan in de Senaat schijnt te wanen. Maar dit doet hier niet ter zake. Waar het op aankomt is, dat hij allerlei lelijks ziet in alles waar Gods naam niet bij genoemd wordt. Hij ziet in het Vijfmogendhedenverdrag daardoor zelfs een anti-christelijk karakter. Iets minder hevig maar toch ook met veel nadruk betoogden woordvoerders van de andere confessionele partijen ook, dat de préambule niet deugde. En de katholieke generaal Van Voorst tot Voorst ging zo ver, dat hij een motie indiende. De Kamer spreekt hierin uit, dat in verdragen en internationale overeenkomsten, welke beogen de grondslag te vormen van de bescherming van de rechten van de mens, de erkenning van de Christelijke gedachte noodzakelijk is; en de regering wordt dan uitgenodigd daar voortaan met ernst naar te streven.

Uitgangspunt is bij dit alles, dat Nederland een Christelijke staat zou zijn. Voor zover humanistische waarden in deze staat worden erkend zegt men dan eenvoudig: die waarden komen overeen met christelijke waarden en zijn dus christelijke waarden. Men laat aldus het christendom alles wat men als positieve waarden erkent annexeren en monopoliseren.

Dit verschijnsel zien we tegenwoordig vaker. Het georganiseerde christendom schijnt geen andere levensbeschouwing naast zich te dulden. Want elke andere levensbeschouwing wordt verquijst voor zover zij van de christelijke normen afwijkt en wordt voor zover zij niet afwijkt domweg christelijk genoemd. In de volksvertegenwoordiging, die nu eenmaal overwegend „rechts“ is, wordt daar makkelijk een meerderheid voor gevonden. Het bedenkelijke is intussen, dat zich van de linkse partijen in de Eerste Kamer maar één, de communistische, tegen de motie-Van Voorst tot Voorst heeft

verzet. De P. v. d. A. en de V.V.D. hebben hun stem er evenzeer aan gegeven als de confessionelen. Dat de woordvoerder van de P. v. d. A., mr. Brongersma, de rooms-katholieke godsdienst belijdt, zou hierbij niet van betekenis behoeven te zijn. Ook belijdende christenen in de P. v. d. A. en in de V.V.D. zouden hebben moeten inzien, dat zij, behorende tot een partij welke niet op een confessie is gebaseerd, als politici niet kunnen staan op het standpunt, dat er sprake zou zijn van een christelijke staat. Moet de staat dan neutraal zijn? Hierover is en wordt strijd gevoerd. Bij deze gelegenheid willen wij daarover geen uitspraak doen. Onder ons, humanisten, kunnen de meningen daarover uiteenlopen. Maar wel kunnen wij dit vaststellen: gelovige christenen en moderne humanisten kunnen elkaar vinden op tenminste één punt: de eerbied voor de menselijke persoonlijkheid. Het doet er dan niet toe of zij tot dit punt zijn gekomen uitgaande van hun godsdienst dan wel uitgaande van een kosmisch besef of van de autonomie van de individu. Dat ene punt hebben zij gemeen. En daar kan men van uitgaan ook als men het over het karakter van de staat wil hebben. Zeer terecht is men in Brussel bij het redigeren van de préambule van het Vijfmogendhedenverdrag dan ook niet verder gegaan (evenmin is men verder gegaan in San Francisco bij het opstellen van het Handvest der Verenigde Naties).

Wij willen thans in dit verband niet schrijven over de vraag, wat er in naam van het christendom op het gebied van vrede en internationale samenwerking allemaal niet bereikt is. Als de voorheen zich christelijk noemende staten het in zoveel eeuwen niet verder hebben kunnen brengen dan steeds opnieuw oorlogen, dan hebben wij daarom nog niet het recht te zeggen, dat niet-christenen niet zouden hebben gefaald. Neen, deze kant van de zaak willen wij thans niet schrijven.

Wij willen alleen vaststellen, dat twee van de drie niet-confessionele partijen in de volksvertegenwoordiging hun positie niet hebben begrepen en aldus mee hebben gewerkt aan een uitspraak, welke principieel onjuist is omdat zij uitgaat van het verouderde beginsel van de „christelijke staat“; een uitspraak, welke bovendien de diplomatieke klok terugzet door een op goede gronden in onbruik geraakte formulering te willen herstellen; een uitspraak, tenslotte, welke verwerpelijk is omdat zij de monopoliserende en annexionistische tendens van het christendom versterkt.

Ss.

Kerk, Staat en Humanist

In het weekblad „De Vlaam van 4 Juni vinden wij een artikel, dat ook voor de leden van ons Verbond van belang is. Daarin wordt gewezen op een ontwerp-grondwet van de fractieleider der K.V.P. in de Tweede Kamer, prof. Romme, gemaakt tijdens de bezettingsjaren en symptomatisch voor de geest van onverdraagzaamheid, die in r.k. kring heerst. In dat ontwerp lezen we:

„art. 2. Het Koninkrijk der Nederlanden erkent God als zijn eerste oorzaak en laatste doel en belijdt zijn volkomen afhankelijkheid van zijn Schepper. De bevordering van de ere Gods is voorwerp van de aanhoudende zorg der Overheden.”

In art. 11 heet het dan dat iedere burger, die art. 2 aanvaardt, tot elke landsbediening benoembaar is; art. 14 bepaalt, dat het recht van vereniging en vergadering alleen van toepassing is met inachtneming van art. 2.

Dit betekent dus, dat in de gedachten-gang van de Heer Romme de buitenkerkelijken, die art. 2 niet kunnen aanvaarden, van benoeming in landsbedieningen zijn uitgesloten, eveneens van het recht zich te verenigen en te vergaderen. Inzake de persvrijheid geldt voor Romme hetzelfde, daar hij in art. 12 bepaalt, dat men vrijelijk kan drukken al wat niet aantast hetgeen in art. 2 wordt erkend. M.a.w. elke humanistische uiting is aan vervolging onderhevig. Wanneer men een dergelijk project onder ogen krijgt, geraakt men opnieuw doordrongen van de noodzaak voor de buitenkerkelijken om zich te verenigen, daar hun rechten voortdurend in het gevaar zijn zolang in de hoofden der confessionele staatslieden zulke denkbeelden rondspoken.

In het volgende nummer wordt geschreven over A. H. Gerhard, de strijder voor de vrije gedachte.

Een boek, dat felle reactie en discussie heeft uitgelokt is:

De toekomst der religie

door S. VESTDIJK

Een Katholiek oordeel:

'n Verward en verwarring stichtend boek
onstellend onkundig inzake Christendom en zeer vijandig.

J. D. J. L.

Een vrijzinnig oordeel:

Dit boek is een volkomen mislukking, verkwisting van tijd, van goed en schaars papier, van geld, dat onschuldige lieden, verlokt door de naam van de schrijver, er voor neertellen.

Prof. Dr. H. de Vos, in het Parool

Een bezonnen oordeel:

Het belang van Vestdijk's uiteenzetting lijkt mij de onderscheiding tussen het historisch overleefde, dat tegelijk het psychologisch zwakke en onhoudbare is, en de psychologisch vruchtbare toekomstmogelijkheden.

Dr. O. Noordenbos in de N. Stem

Gebonden f. 8.90

VAN LOGHUM SLATERUS Uitgevers Mij. N.V. Arnhem

ONZE OPENBARE LAGERE SCHOOL

Het artikel, waarin dr. van Praag de vraag opwerpt: „Waarheen koerst Volksonderwijs?“, wat hij doet naar aanleiding van de uitgave door dat lichaam van mijn brochure „De Christelijk-Humanistische Openbare School“, — was mij aanleiding de redactie te verzoeken om met mij een openbaar gesprek te voeren, welk voorstel door haar werd aangenomen. Dit gesprek zou moeten dienen om met haar, en desgewenst, natuurlijk ook met dr. van Praag, te komen tot meerdere duidelijkheid in de verhouding tussen de geestelijke eisen, die de beide bewuste ondergroepen der O.S. — niet-christelijk humanisten en christenen aan de Lagere Schoolopvoeding hunner kinderen stellen, Vóór ik daarmee een begin maak, moet ik even opmerken, dat mijn woord geen enkel officieel gezag heeft: ik vecht in deze kwestie — sinds jaar en dag, mag ik wel zeggen — op eigen houtje.

Beide oudergroepen voornoemd hebben in hun levensvoering dit gemeenschappelijk element, dat hun leden streven naar gehoorzaamheid aan vaste zedewetten. En ze hopen, dat de opvoeding, ook die der lagere school, hun kinderen tot datzelfde streven zal aanzetten. Aangezien men het godsdienstig geloof niet kon rekenen tot de voorschriften van een zedewet — het geloof ligt in een andere provincie dan de zedelijkheid — verstaan beide groepen onder de „christelijke en maatschappelijke deugden”, die de openbare school moet aankweken, wel ongeveer hetzelfde. Beide kunnen zich dus met art. 42 der lagere onderwijswet verenigen, en op de grondslag daarvan hun kinderen naar dezelfde school zenden.

Maar de christen en de humanist — ik gebruik nu dit laatste woord in de zin van „lid van het Humanistisch Verbond” — wijken uiteen bij het bepalen van de grondslag der genoemde deugden. De eerste zoekt deze in het wezen van God naar het christendom, de laatste in de mens „als drager van een niet aan persoonlijke willekeur onderworpen normgevoel en als schepper van geestelijke waarden”. Hebben deze beide grondslagen invloed op de opvoeding tot datgene wat wij er hier op lieten rusten? Ik meen van wel, en ik neem aan, dat dr. van Praag dit ook meent; immers hij verwerpt de openbare school op christelijke grondslag, ook op de grondslag van een „niet-leerstellig” Christendom.

Christendom.
Dr. van Praag weet met de laatste qualificatie niet goed raad, en twijfelt er zelfs aan, of ze wel iets betekent. Ik nam ze over uit de onderwijswet van 1806, waarin een vergelijking tussen staat en kerk werd geformuleerd, en waarin werd bepaald, „dat het onderwijs in het leerstellige van het Kerkenootschap, waartoe de kinderen behoren..... niet (zal) geschieden door de schoolmeester”. Ik meen, dat dit verbod dat nimmer herroepen is, de R.K. en de Orth.-prot. scholen scheidt van mijn christelijke openbare school.

Nu nadert ons de moeilijke vraag, of christenen en humanisten, van wie ik allebei aanneem dat ze bij de school-opvoeding hunner kinderen niet gezwegen willen hebben van de grondslagen der zedelijkheid, die kinderen naar dezelfde school kunnen zenden. En als ik die vraag tracht te beantwoorden, dan zeg ik allereerst dat principieel het verlangen naar een zo hecht mogelijke volkseenheid, en opportunistisch de vrees voor al te kleine scholen, mij dringen tot een bevestigend antwoord. Maar ik weet, dat ik daarmee niet klaar ben.

ik daarmee niet klaar ben. Dr. van Praag in zijn artikel, en ik in het tot dusver geschrevene, doen beiden net, alsof de openbare school een onder-onsje is, en geen overheidsinstelling met een eigen geschiedenis. En zolang onze school een staatsschool is, zal ze voor het christendom niet gesloten kunnen worden. Ik heb in mijn brochure aangetoond, naar ik meen, dat onze O.S. het recht heeft, zich christelijk-humanistisch te noemen, dus ook christelijk, en ze zal dit moeten zijn, ook al hebben, zoals dr. van Praag schrijft, talloze

ouders daartegen principiële bezwaren.
Dus toch splitsing? Afzonderlijke christelijke en
aparte humanistische scholen?

★ ★ ★

In mijn brochure schreef ik: er zal geduld en wijsheid nodig zijn om de beide groepen op het terrein der lagere school bijeen te houden. De mij hier toegezegde kolom van „Mens en Wereld" zal al haast vol zijn, en ik kan dus nu de weg van geduld en wijsheid niet uitstippelen. Maar in een „gesprek" krijgt iedere partner meer dan eenmaal het woord, en ik zou nu eerst graag horen, of ik in het oog van de tegenpartij onze overeenstemming en ons verschil juist heb weergegeven.

K. GEERTSMA.

Onderschrift.

„Zolang onze (openbare) school een staats-school is, zal ze voor het christendom niet gesloten kunnen worden”, schrijft dr. Geertsma. Wat betekent dit? Dat men de kinderen op gaat voeden in een niet-leerstellig christendom, d.w.z. om dr. Geertsma's eigen woorden te citeren (brochure), dat „de leerkracht bij het aanbieden van daartoe geëigende stof in lees-, zang- en schrijfonderwijs het niet-leerstellig Christendom in de schoolsfeer invoert”? Dat is voor *humanisten* onaanvaardbaar. Of dat iedere onderwijzer op gaat voeden in zijn eigen (niet-leerstellige) levensbeschouwing? *) Dat is voor *allen* onaanvaardbaar.

Het verschil tussen dr. Geertsma en mij ligt hierin, dat ik inderdaad als regel *wel* gezwezen *wil* hebben van de (laatste) *grondslagen* der zedelijkheid. Dat is niet alleen een eis van verdraagzaamheid, maar in de praktijk van de school ook een eis van paedagogie.

Ik kan slechts herhalen wat ik de vorige maal schreef: „Een niet kleurloze openbare school kan alleen gebaseerd zijn op de overtuiging, dat de verschillende levensbeschouwingen zoveel gemeen hebben, dat ze in de paedagogische praktijk kunnen samenwerken. Die praktijk ontleent zijn paedagogische waarde aan de levensbeschouwing van de onderwijzer, maar zodra de theorie daarvan met de leerstof wordt vermengd, wordt een *gemeenschappelijke* praktijk onmogelijk.”

Ook de humanist zal zich een enkele maal gedrongen voelen te getuigen van zijn persoonlijke levensvisie. Maar dat is uitzondering. Doet men dit als regel, dan handelt men m.i. onpaedagogisch, maar vooral tekent men daarmee — met of zonder historische beschouwingen — het doodvonnis van de openbare school. Nodig is dat niet. Ik ben er van overtuigd, dat een bevredigende praktijk mogelijk is. Voorwaarde daartoe is: niet te theoretiseren, maar aan het werk te gaan *zonder* de openbare school te beschouwen als een middel tot geestelijke expansie en *met* de oprechte wil tot wederzijds begrip.

J. v. P.

*) wat denkt dr. Geertsma van het schrijfs-
beeld: „De mens kan niet weten of God
bestaat.”

BRIEVEN VAN LEZERS

Heeft Camus gelijk?

In de bespreking van zijn boek „la Peste", in ons blad, komt het volgende gesprek voor:
— Waarom hebt ge zoveel toewijding, terwijl ge niet in God gelooft?

De dokter Rieux antwoordt:

„Als ik geloofde in een almachtig God, zou ik geen dokter kunnen zijn, maar Hem die zorg overlaten. Maar niemand gelooft in zo'n God.” Ik vermoed, dat zeer vele humanisten het met deze woorden geheel eens zullen zijn. Toch ligt er een onjuistheid in, waarvoor wij, humanisten, zeer moeten oppassen. In dit gesprek komt namelijk één bepaalde Godsvoorstelling naar voren toe: de God, die op een gegeven ogenblik van buitenaf in moet grijpen, omdat Hij almachtig zou zijn, en waarbij, — zeer juist gezien van de schrijver — de mens dus eigenlijk niets meer heeft te doen.

Maar men kan Gods werken in het leven ook anders zien. God werkt in dit leven niet zozeer door van buiten af in te grijpen, maar veel eer door door de mens te werken. De mens is in deze gedachten gang eigenlijk niets anders dan werktuig in Gods hand. Spinoza voelde het alreeds zo aan, toen hij zeide: „Niet ik denk, maar God denkt in mij.” Maar dan heeft Camus niet gelijk. Was ik dokter Rieux, ik zou wel in God geloven; en als mij een vraag aangaande Hem werd gesteld, antwoorden: „Ik zou geen dokter kunnen zijn, als God mij niet de gaven daartoe geschonken had en mijn geest leidde.” Daarom vraag ik voor dit probleem uw aandacht, lezers, omdat mijns inziens, vele humanisten veel te gemakkelijk over het Gods probleem heen lopen en daardoor zichzelf als volkomen vrije wezens wanen, wat het leven hen straks wel min of meer zal afderven. De Stoa sprak — en Spengler maakte deze woorden tot motto van zijn *Untergang des Abendlandes* — „het lot voert de willende mee, de niet-willende sleurt het mee.” Wij plaatsen voor „het lot”, God en weten ons „gedrevenen” en niet „leiders”.

Varsseveld.

P. E. BOELE.

Verwording

In de kranten lees ik, dat de stakers in Clermont-Ferrand met zwavelzuur naar de politie hebben ge-gooid, zodat dertig agenten waarschijnlijk blind zullen worden. Het is maar een klein berichtje, dat je na lezing dadelijk weer kunt vergeten. Maar het gebruik van dergelijke beestachtige methoden zijn een ontstel-lend symptoom van verwording.

Wat heeft het voor zin te ageren voor het verbod van giftgassen en atoombommen, wanneer men met zwavelzuur (en óók met gassen, maar uit het berichtje blijkt niet welke) werkt!

J. MEIJER.

Een kwestie van ontwikkeling

In twee christelijke blaadjes vond ik een paar uitlatingen die misschien symptomatisch genoemd kunnen worden.

In het Maandblad van de Vereniging voor christelijk volksonderwijs, Aprilnummer, lees ik in een stukje, dat overigens helemaal niet over humanisten handelt, bij dit woord het volgende tussenzinnetje: „humanisten — wat zijn dat eigenlijk voor lieden, een human soort beesten? —” (blz. 61).

In „School en huis”, eveneens het Aprilnummer (blz. 82) staat een stukje van de eindredacteur, J. van Noort, getiteld „Rauter en de Schoolraad”. Na een schets van R.'s persoonlijkheid, heet het dan: „het bijna volmaakt product van een humanistische opvoeding.”

Voeding.

Bij beiden heb ik tevergeefs getracht een klein „ingezonden" geplaatst te krijgen. In een correspondentie met de redactie van het eerstgenoemde tijdschrift wordt o.a. gezegd: „Het woord „beesten" bevat overigens niets denigrerends: er had ook kunnen staan „levende wezens". Maar een stukje plaatsen, dat doen ze niet. De redactie van het tweede liet helemaal niets van zich horen.

R. L. VAN ECK jr.

R. L. VAN ECK jr.

Weinig bekend is een geschriftje van
ERASMUS

De Klacht van de Vrede

hem in de pen gegeven door de onrust die ook zijn
tijd verstoorde. Thans is dit in boekvorm verkrijgbaar voor f 2.75 en uit voor-
raad leverbaar door

BOEKHANDEL „PLUS-ULTRA“ - AMSTERDAM-C.
KEIZERSGRACHT 396 - TELEFOON 30269

De motor draait . . .

Deze maand wordt ons werk reeds geheel beheerst door de zomer. En dat is goed. Een goede organisatie wordt voor een belangrijk deel bepaald door de intimiteit tussen de leden van die organisatie. En waar heeft de intimiteit een betere kans dan als we gezamenlijk een fietstocht houden, een wandeling maken of wellicht een geheel weekend samen zijn? Vele districten en gemeenschappen hebben een goed stuk zomerwerk reeds volbracht, moge dit voor allen een voorbeeld zijn. De motor draait winter en zomer continu!

PROPAGANDA.

Maakt men in alle gemeenschappen reeds voorbereidingen voor de actie die eind September begint? Geven de besturen ook even door of de datum die zij doorkregen in mijn Sept./Oct.-tournee schikt? Soms vraagt men: kan het wel, lukt het wel, leden winnen voor ons Verbond? Welnu, een voorbeeld: een lid uit Utrecht nam op zich zes adressen te bezoeken. Resultaat: van de zes adressen won hij er direct twee, een derde wilde er nog even over nadenken.

ZOMERWERK.

FEDERATIE AMSTERDAM. Met 70 man naar de Hoge Veluwe geweest: de plaats waar natuur en cultuur op zo schone wijze samengaan. Zo'n excursie is een voorbeeld ter navolging.

DISTRICT FRIESLAND. De Friezen vonden een combinatie van zomerfeest en bezinningsochtend. Op de landdag te Otterterp op 20 Juni sprak dr. Geers uit Groningen over „Ons Nieuwe Geloof". Er volgde een levendige discussie. Verder verleenden hun medewerking de declamatrice mej. Auck de Boer en de zangvereniging Morgenrood uit Sneek. Het district Friesland werd op deze landdag officieel gevormd, een bestuur is samengesteld. We stellen deze rubriek gaarne ter beschikking voor de verdere activiteiten van dit nieuwe district.

GOUDA. Maakte met 36 deelnemers een tocht naar de Brasemermeer.

DISTRICT IJSEL/RIJN. Dit district hield op 29 en 30 Mei een weekend in de jeugdherberg te Arnhem. Er waren ongeveer vijftig deelnemers, zeker geen slecht begin voor dit nieuwe werk. Hoe geanimeerd de stemming was blikt uit het volgende stuk uit het verslag:

Nog meer wensen kon men hier en daar beluisteren. Een humanistisch lied moesten we hebben, ter aanmoediging b.v. bij 't vaten wassen. Verder werd geconstateerd, dat de manlijke humanisten van de oude stempel waren. 't Humanisme is ook zeer oud, werd er opgemerkt, maar wij bedrijven toch Modern Humanisme en deze mannen kennen blijkbaar de goede kampfgevoorte niet, die daarin bestaat dat alle corveeën gezamenlijk worden gedeeld. De vrouwen en ook enkele aanwezige mannen zouden die gewoonte bij ons graag ingevoerd zien, al was 't alleen maar om 't humanistische element van de man met de vaatkwast niet te missen.

Het programma verliep zo soepel en vlot, dat men eigenlijk meestentijds vergat, dat er organisatoren aan de touwtjes trokken. Na de begroeting en de avondmaaltijd kregen we Zaterdag nog de gelegenheid een korte wandeling te maken in de mooie omgeving van Alteveer. De avond werd verder gevuld met muziek,

poëzie en voordrachten. Er heerste een gezellige sfeer en we waren dankbaar voor wat de kunstzinnigen onder ons te bieden hadden in hun met zorg voorbereide programma.

DISTRICT NOORD-HOLLAND. 13 Juni familiedag in de duinen: 175 deelnemers van 2 tot 70 jaar. Henk van Laar over de natuur. Een bonte middag met Mulder, Leni Mulder, Ab Weggelaar, gemeenschappelijk zingen en volksdansen; Jo Boetje als spreker over de grondslagen van het humanisme. In het najaar een heel weekend op deze manier?

DISTRICT UTRECHT. Op Zaterdag 27 Juni hield het district Utrecht een landdag. De regen speelde ons wel parten. Er waren daardoor weinig deelnemers. We kregen nog geen verslag. Wel weten we dat een ongelukkig propaganda-leider met vrouw en kroost een groot deel van de dag door regen en wind trok om de Utrechtse te ontmoeten. Tevergeefs! Tenslotte vond hij troost bij de warme pannenkoeken in café Lage Vuursche.

DISTRICT ZUID-HOLLAND. 4 en 5 Juli: weekend in Rotterdam. Zaterdagmiddag naar het museum voor land- en volkenkunde, naar de Maastunnel en de Waalhaven. 's Avonds in het Charloise volkshuis: J. Mourits over Willem de Zwijger als humanist, verder muziek en declamatie. Zondags — het aantal bezoekers was toen sterk gestegen — boottocht naar Schoonhoven en Ameide, waar resp. oud stadsschoon werd bezichtigd en kersen werden gegeten.

NIEUWE GEMEENSCHAPPEN.

VLISSINGEN, MIDDELBURG. In de besprekingen die ondergetekende in Juni te Goes en Middelburg met leden en bestuurders van de Gemeenschap Zeeland hield werd afgesproken in het najaar een poging te doen te komen tot de gemeenschappen Goes, Middelburg en Vlissingen. Vanuit het Centraal Bureau zal dan gelijktijdig een poging worden gedaan om in Zierikzee voet aan de grond te krijgen.

BRUNSSUM. Een afspraak werd gemaakt daar kort na de verkiezingen een eerste bijeenkomst te houden. Ook met Heerlen zal dan contact worden gezocht.

GOOR. 6 Juni werd in Goor een goede kernbespreking gehouden. Een aantal nieuwe leden meldden zich. Men gaat er nu aan het werk om met een flink aantal leden te beginnen.

VAN DE REDACTIE.

In Juli en Augustus zal Mens en Wereld verschijnen met vier bladzijden. Het nummer van September zal 16 bladzijden tellen.

Centrale Bibliotheek

Het Hoofdbestuur heeft een eerste geldbedrag voor aanschaffing van boeken uitgetrokken. Een bedrag naar verhouding van ons bescheiden vermogen uiteraard. Maar hier kunnen leden (en niet-leden) nu zelf uitstekend meehelpen! Wie helpt ons aan studiewerken, romans, dichtbundels enz.? Als ieder lid ons aan één boek helpt, moeten we volgende maand een geldinzameling inluiden voor de aanschaffing van boekenrekken! Komt vrienden, als er één actie in onze kring, met zoveel boekenvrienden kans van slagen heeft, dan is het toch zeker deze. Ieder kent wel een boek, dat hij juist voor ons Verbond zeer belangrijk vindt. Laat dat boek dan in onze bibliotheek niet ontbreken. Wij hopen reeds deze winter met de uitlening van boeken te beginnen. Boeken opsturen aan: H. Lips, Madoerastraat 35. Geld opsturen aan: Humanistisch Verbond te Utrecht. Giro 304960.

Conferentie geestelijke raadslieden

13, 14, 15 Augustus zal te Amersfoort een conferentie worden gehouden met een aantal mensen die bereid zijn om het werk van de geestelijke steun en verzorging der buitenkerkelijken aan te pakken. In deze conferentie zal de geestelijke achtergrond van dit werk besproken worden, alsmede de praktische mogelijkheden. Een aantal uitnodigingen voor deze conferentie gaat dezer dagen de deur uit. Gemeenschapsbesturen of leden die hier nader inlichtingen over wensen, wenden zich tot onderstaand adres.

In verband met de Zomerkampen en vacaties is het Centraal Bureau van 17 Juli tot 9 Augustus gesloten. Uitsluitend dringende correspondentie wordt met enige vertraging in behandeling genomen.

Palestina

Het artikel over Palestina van Prof. dr. C. D. J. Brandt in de vorige aflevering van Mens en Wereld heeft bij enkele lezers ontstemming gewekt, doordat zij van mening zijn, dat de schrijver partij koos tegen de Joden. De redactie wil hier gaarne verklaren dat zij, zonder het in alle opzichten met de schrijver eens te zijn, het artikel heeft gewaardeerd om de tendenz ervan n.l. de aansporing zich niet te zeer door het gevoel te laten meeslepen wanneer het gaat om zaken van buitenlandse politiek.

Getrouwd:

JEANNE VAN DER RIJST

en

GERARD VAN LEEUWEN

Toekomstig adres na 10 Augustus a.s.

Vliet 43 Leiden

Jonge vrouw, met schoolgaand kind, zou gaarne de verzorging van

MOEDERLOOS GEZIN

op zich nemen. Bij voorkeur onderwijsmilieu.

Brieven no. 10 bureau v. d. blad.

Wie kan meisje, 21 jaar, 3 jr. Lyceum, inlichten over of helpen aan een betrekking op psychologisch of opvoedkundig gebied?

Brieven no. 20 bureau v. d. blad.

Aurora
besteed haar winst
voor sociale en
humanistische doeleinden

Sluit daarom Uw levens-, pensioen- en studieverzekeringen bij de N.V. LEVENSVZERKERING MIJ.

AURORA

HEERENGRACHT 62, AMSTERDAM